C/2024/6867

28.11.2024.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums

Demogrāfijas ietekme uz sociālo Eiropu

(pašiniciatīvas atzinums)

(C/2024/6867)

Ziņotāja: **Christa SCHWENG**

Pilnsapulces lēmums	18.1.2024.
Juridiskais pamats	Reglamenta 52. panta 2. punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	4.9.2024.
Pieņemts plenārsesijā	18.9.2024.
Plenārsesija Nr.	590
Balsojuma rezultāts (par / pret / atturas)	154/2/8

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK uzskata, ka demogrāfiskās tendences ir vēl viens pārveidojošs izaicinājums Eiropas sabiedrībai līdztekus digitālajai un zaļajai pārveidei.

1.2. Pēdējos gadu desmitos lielākajā daļā ES reģionu, lai arī ne visos, ir sasniegts garš iedzīvotāju mūža ilgums, augsts izglītības un labklājības līmenis un labs veselības līmenis. Tomēr ikviena dalībvalsts saskaras ar daudzām demogrāfiskām problēmām, proti, iedzīvotāju skaita samazināšanos, zemu dzimstības līmeni un aizvien lielāku nelīdzsvarotību starp vecuma grupām un reģioniem, un šīs problēmas ir jārisina.

1.3. Demogrāfiskās norises ietekmē darba tirgu, pensiju un sociālās aizsardzības sistēmas, kā arī Eiropas ģeopolitisko pozīciju pasaulē.

1.4. Novecojoša sabiedrība saskaras ar atšķirīgām problēmām salīdzinājumā ar sabiedrību, kurā ir līdzsvarotāks vecuma grupu sadalījums. Lai risinātu šīs problēmas, ir būtiski ievērot tiesības uz cilvēka cienīgu vecumu, apvienojumā ar dzīves cikla pieeju.

1.5. EESK priekšlikumos, kā panākt ilgtspējīgāku sabiedrības attīstību, ietverti centieni paaugstināt dzimstības līmeni, pilnībā izmantot darba tirgus potenciālu, padarīt darbu atalgojošāku, radot kvalitatīvas, labi apmaksātas un produktīvas darbavietas, uzlabot darba apstākļus, reformēt pensiju un aprūpes sistēmas, lai nodrošinātu to pieejamību ikvienam, uzlabot likumīgas migrācijas ceļus, it īpaši, lai piesaistītu trešo valstu talantus, un līdztekus tam īstenot efektīvus integrācijas pasākumus, strādāt pie augšupējas reģionālas un sociālas kohēzijas un analizēt faktorus, kas mudina cilvēkus pamet ES.

1.6. EESK iesaka Eiropas demogrāfijas komisāru atbalstīt ar atbilstošu struktūrvienību Eiropas Komisijā un izveidot Eiropas demogrāfijas aģentūru, lai nodrošinātu pētniecību un statistiku šajā jomā, vienlaikus nodrošinot sadarbību ar esošajām aģentūrām, piemēram, *Cedefop* un *Eurofound*, un pietiekamu finansējumu tām. Tas atvieglotu demogrāfisko apsvērumu integrēšanu visās attiecīgajās politikas jomās un ietekmes novērtējumos.

2. **Vispārīgas piezīmes**

2.1. Pēdējos gadu desmitos Eiropas Savienībā ir sasniegts garš iedzīvotāju mūža ilgums, augsts izglītības un labklājības līmenis un labs veselības līmenis, tomēr dalībvalstis saskaras ar daudzām demogrāfiskām problēmām, kas tām jārisina, tostarp iedzīvotāju skaita stagnāciju vai pat samazināšanos, zemu dzimstības līmeni un pieaugošo nelīdzsvarotību starp vecuma grupām un starp reģioniem, tostarp attiecībā uz paredzamo mūža ilgumu un novecošanu, saglabājot labu veselību.

2.2. Demogrāfiskās norises ievērojami ietekmē darba tirgu, pensiju un sociālās aizsardzības sistēmas, sabiedrību, kā arī Eiropas nozīmīgumu pasaulē. Pašreizējā tendence rada ļoti nopietnas problēmas ilgtspējīgai attīstībai. Mērķim vajadzētu būt stabilai – un līdz ar to ilgtspējīgai – iedzīvotāju un darbaspēka attīstībai.

2.3. ES 27 valstu iedzīvotāju skaits ir pieaudzis no 355 miljoniem 1960. gadā līdz 447 miljoniem 2022. gadā. Kopš 1960. gada pasaules iedzīvotāju skaits ir gandrīz trīskāršojies; līdz ar to ES 27 valstu iedzīvotāju īpatsvars pasaulē ir samazinājies no 11,7 % līdz 5,6 % un turpinās samazināties – 2100. gadā tas būs 4 % ([1]). Absolūtos skaitļos ES iedzīvotāju skaits kopš 2010. gada tikpat kā nav pieaudzis, līdz 2050. gadam tas stagnēs pašreizējā līmenī un pēc tam līdz 2100. gadam samazināsies līdz 419,5 miljoniem iedzīvotāju ([2]). Deviņās no 27 valstīm iedzīvotāju skaits jau līdz 2030. gadam būs sarucis ([3]). Turpretī kaimiņos esošās Āfrikas iedzīvotāju skaits līdz 2100. gadam trīskāršosies.

2.4. Noteicošie demogrāfiskie faktori ir dzimstība un mirstība, imigrācija un emigrācija. Stabils un izaugsmi veicinošs faktors ir paredzamā mūža ilguma palielināšanās. Izņemot īsus pārtraukumus (piemēram, pandēmijas laikā), paredzamais mūža ilgums Eiropā ir pastāvīgi audzis no 65 gadiem 1950. gadā līdz 79 gadiem 2023. gadā, un gaidāms, ka līdz 2100. gadam tas pieaugs līdz 89 gadiem.

2.5. Zemais dzimstības līmenis, kas pēdējos gados ir turpinājis kristies, negatīvi ietekmē iedzīvotāju skaita izmaiņas. Kopš 1975. gada tas ir bijis zemāks par atjaunošanās līmeni 2,1, un 2022. gadā uz vienu sievieti bija 1,46 bērni salīdzinājumā ar 1,57 bērniem 2016. gadā. Lielākā daļa ES dalībvalstu kopā ar dažām Austrumāzijas valstīm ir starp tām, kurās ir viszemākie dzimstības rādītāji pasaulē.

2.6. **Migrācijas** statistika liecina par pozitīvu ietekmi uz iedzīvotāju skaita izmaiņām. ANO dati liecina, ka 2021. gadā uz Eiropas Savienību migrēja 2,3 miljoni cilvēku, 1,1 miljons cilvēku no ES izceļoja un 1,4 miljoni migrēja ES iekšienē ([4]).

2.7. **Izmaiņas vecuma grupās**. ES 27 dalībvalstīs mainās arī iedzīvotāju vecuma struktūra. No 2002. līdz 2022. gadam 65+ gadu vecuma grupas īpatsvars palielinājās no 16 % līdz 21 %, bet Portugālē un Itālijā tas pieauga līdz pat 24 % ([5]). To cilvēku īpatsvars, kuri ir jaunāki par 20 gadiem, samazinājās no 23 % līdz 20 %. Aktīvākā darbspējas vecuma (20–64 gadi) iedzīvotāju īpatsvars nedaudz samazinājās — no 61 % uz 59 %. Vecumatkarības koeficients (65+ gadus vecu cilvēku skaits uz 100 cilvēkiem vecumā no 15 līdz 64 gadiem) strauji mainās: tiek prognozēts, ka šī attiecība palielināsies no 33,3:100 2023. gadā uz 45,5:100 2040. gadā un 59,7:100 2100. gadā ([6]), kas nozīmē, ka no 100 cilvēkiem darbspējas vecumā būs atkarīgi 59,7 pensionāri.

2.8. **Valstu un reģionālās atšķirības**. Līdz šim vecuma grupā 65+ pieaugums galvenokārt bija saistīts ar paredzamā mūža ilguma pieaugumu, bet tagad šī tendence paātrinās, jo demogrāfiskā sprādziena paaudze pakāpeniski pensionējas, savukārt darba tirgū ienāk vai piedzimst daudz mazāks skaits cilvēku. Rietumeiropā, Centrāleiropā un Ziemeļeiropā demogrāfiskais sprādziens ilga līdz 20. gadsimta sešdesmito gadu beigām, Dienvideiropā – līdz 20. gadsimta septiņdesmitajiem gadiem un centrālajā Austrumeiropā – līdz deviņdesmito gadu sākumam. Tādējādi demogrāfiskā sprādziena paaudze Rietumeiropā, Centrāleiropā un Ziemeļeiropā jau pensionējas, savukārt Dienvideiropā un centrālajā Austrumeiropā šī norise vēl ir priekšā.

([1]) Āfrikas iedzīvotāju īpatsvars pasaulē ir palielinājies no 9 % 1960. gadā līdz 17 % un 2100. gadā pieaugs līdz 38 %. ANO pasaules iedzīvotāju perspektīvas.
([2]) *Eurostat*.
([3]) Eiropas Komisija "Demogrāfisko pārmaiņu ietekme – mainīgā vidē", 2023.
([4]) Migrācija un patvērums Eiropā — 2023. gada izdevums.
([5]) Eiropas demogrāfija, 2023. gada izdevums.
([6]) Prognozētais vecumatkarības koeficients.

2.9. Runājot par iedzīvotāju skaita izmaiņām, visā Eiropas Savienībā pastāv ievērojamas atšķirības starp valstīm: dzimstība ievērojami atšķiras starp augstāko rādītāju (Francijā 1,84) un zemāko rādītāju (Maltā 1,22). Turklāt it īpaši centrālās Austrumeiropas valstis saskaras ar masīvu neto izceļošanu, savukārt Rietumeiropas, Centrāleiropas un Ziemeļeiropas valstis saskaras ar masīvu ieceļošanu gan no ES, gan no trešām valstīm. Arī dalībvalstu iekšienē notiek ievērojama migrācija, it īpaši no nomaļiem reģioniem uz centrālajiem reģioniem.

3. **Demogrāfiskās novecošanas ietekme**

3.1. Demogrāfiskās tendences rada būtiskas problēmas un uzdevumus. Tās ietekmē politiku, ekonomiku, sabiedrību un arī indivīdus.

3.2. Runājot par **globālo politiku**, ES iedzīvotāju īpatsvars pasaulē ir 5,6 % un samazinās, un sarūk arī ES kā globāla politiskā un ekonomiskā dalībnieka nozīmīgums ([7]).

3.3. Iedzīvotāju un vēlētāju novecošana ietekmē arī **iekšpolitiku**. Tomēr lielākā daļa politisko partiju manifestu un pašreizējie politikas pasākumi ir vērsti uz visām vecuma grupām. Vēl nav skaidrs, vai šī tendence turpināsies, vai arī nākotnē notiks pāreja uz tādu politiku, kas vairāk orientēta uz vecāka gadagājuma cilvēkiem. EESK ir pārliecināta, ka ilgtermiņā veiksmīgas būs tikai tās politisko partiju programmas, kurās būs ņemta vērā paaudžu solidaritāte ([8]) un līdz ar to – populācijas ilgtspēja.

3.4. **Ekonomika un darba tirgus.** Ekonomikas potenciāls un tās izaugsme ir atkarīga no vairākiem svarīgiem faktoriem, tādiem kā ieguldījumi, inovācija, tehnoloģiskais progress, kvalificēts, ekonomiski aktīvs un produktīvs darbaspēks un nostrādāto stundu skaits. Potenciālais darbaspēks Eiropas Savienībā jau samazinās. Uzņēmumu sniegtā informācija liecina, ka darbaspēka trūkums pat tagad ir viens no lielākajiem šķēršļiem izaugsmei ([9]). Digitalizācijai un mākslīgā intelekta izmantošanai varētu būt potenciāls uzlabot produktivitāti, taču saskaņā ar ESAO datiem produktivitātes pieauguma rādītāji pēdējos divos gadu desmitus ir slīdējusi uz leju ([10]). Tādējādi viens no aspektiem, kas būtu jāņem vērā, ir darba laiks. Tas ietekmē IKP, kas var pieaugt lēnāk nekā iepriekš. Demogrāfiskās pārmaiņas ietekmē arī valstu budžetus, jo valsts parāds būs jāuzņemas (un jāatmaksā) mazākam skaitam cilvēku; papildus citiem pasākumiem būs jāpanāk līdzsvars starp fiskālo stabilitāti un pietiekamu telpu ieguldījumiem, kuri sekmē ilgtspējīgu izaugsmi.

3.5. **Sabiedrība un kultūra.** Lai mazinātu prasmju trūkumu, ir jārīkojas vairākos līmeņos, tostarp jāpiesaista darba ņēmēji no trešām valstīm. Lai sekmētu sociālo kohēziju, būtu jāizveido kvalitatīvi pakalpojumi, piemēram, tādi, kas nodrošina pienācīgu valodas, kultūras un kopienas atbalstu, kā arī jāveic pasākumi, kas garantētu vienlīdzīgu attieksmi attiecībā uz algām un darba apstākļiem, lai nodrošinātu vienlīdzīgus konkurences apstākļus. Integrācija ir divvirzienu ceļš, un tai ir vajadzīgi gan uzņemošās sabiedrības, gan pašu migrantu centieni. Daudzveidība ir iespēja sabiedrībai, lai gan šobrīd neviendabīgums ir arī izaicinājums sociālajai kohēzijai. Tiek apšaubīts ES princips "vienoti daudzveidībā".

3.6. **Iedzīvotāji**. Novecojošai sabiedrībai ir specifiskas vajadzības, kas atšķiras no jaunas vai vidēja vecuma sabiedrības vajadzībām. Ilgtermiņā zemā dzimstības līmeņa dēļ daudziem cilvēkiem, it īpaši vecāka gadagājuma cilvēkiem, trūkst ģimenes tīkla vai vismaz ģeogrāfiski tuva tīkla, un viņi meklē jaunus veidus, kā veidot kopienas, kur justies atbalstītiem un mazināt vientulības risku. Lai risinātu šīs problēmas, būtiska nozīme ir pieejai, kas respektē un veicina tiesības uz cilvēka cienīgu vecumu, apvienojumā ar dzīves cikla pieeju.

([7]) https://www.politico.eu/article/europe-on-the-wane-global-economics-demographics-gdp/ https://www.researchgate.net/figure/Share-of-European-Union-in-world-GDP-1980-2019-in_fig1_282001367.

([8]) Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums – Eiropas paaudžu solidaritātes veicināšana: ceļā uz horizontālu ES pieeju (OV C, C/2024/6869, 28.11.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6869/oj).

([9]) Eiropas izaugsmes pētījums 2023; *Skill gap key investment bottleneck*.

([10]) ESAO kompendijs par 2019. un 2024. gada produktivitātes rādītājiem.

3.7. **Sociālā atbalsta sistēmas** (tostarp pensijas, aprūpes un veselības sistēmas) galvenokārt finansē darbaspēks (iemaksas) un – atkarībā no valstu prakses – tās līdzfinansē no nodokļiem (darbaspēka nodokļa un, mazākā mērā, no citiem ar nodokli apliekamiem faktoriem, piemēram, īpašuma nodokļa). Tāpēc tās ir atkarīgas no augsta un stabila nodarbinātības līmeņa (ko veicina pienācīgi funkcionējošs valsts nodarbinātības dienests) un augsta ražīguma. Sociālās aizsardzības sistēmas saskaras ar divkāršu izaicinājumu: no vienas puses, demogrāfiskā situācija vājina bāzi, no otras puses, pieaug slogs, kas gulstas uz šo bāzi – pieaug pensionāru skaits un to cilvēku skaits, kuriem nepieciešama aprūpe. Turklāt gan veselības, gan it īpaši aprūpes sistēmas cieš no darbaspēka trūkuma.

4. **Ierosinātie pasākumi**

4.1. Savā rīcības instrumentu kopumā Eiropas Komisija jau ir norādījusi uz daudziem Eiropas un valstu pasākumiem, kuru mērķis ir pārvaldīt demogrāfiskās pārmaiņas. EESK atzinīgi vērtē instrumentu kopumam izvirzītos mērķus tāpat kā Reģionu komiteja atzinumā "Demogrāfiskās pārmaiņas Eiropā: rīkkopa rīcībai" ([11]).

4.2. **Bērnu skaita palielināšana, sniedzot atbalstu vecākiem**. Demogrāfisko problēmu pamatā ir zemais dzimstības līmenis, kas joprojām krītas. Lēmumi par ģimenes izveidi un bērnu skaitu ir individuāli un personīgi, taču tie būtiski ietekmē darba tirgus, ekonomikas, sabiedrības un sociālo sistēmu attīstību. Lai panāktu ilgtspēju, politikai un it īpaši ģimenes politikai būtu jāsniedz atbalsts cilvēkiem, lai viņi varētu īstenot ar ģimeni saistītas vēlmes. Tas nozīmē, ka ir vajadzīgs pienācīgi funkcionējošs darba tirgus ar stabilu nodarbinātību un pienācīgu atalgojumu, finansiāls atbalsts un galvenokārt cenas ziņā pieņemamas un pieejamas bērnu aprūpes iestādes. Vecāku stāvoklis, un it īpaši maternitāte, nedrīkst būt saistīta ar nelabvēlīgu ietekmi uz darba dzīvi. Labi piemēri tam, kā risināt šo problēmu, ir tiesības uz vietu bērnudārzā, sākot no bērna pirmās dzimšanas dienas, kā tas ir Vācijā, un efektīvā ģimenes politika Francijā.

4.3. **Vidējais faktiskais darba laiks** lielākajā daļā dalībvalstu pakāpeniski samazinās, kaut arī valstu starpā pastāv ievērojamas atšķirības ([12]). Pieaug brīvprātīgais nepilnas slodzes darbs, savukārt nebrīvprātīgs nepilnas slodzes darbs samazinās, lai arī dažās dalībvalstīs joprojām ir augsts ([13]). Politikas pasākumiem un uzņēmumiem būtu jāiedrošina un jāatbalsta sievietes pagarināt darba laiku. Tomēr nepilna darba laika darbiniekiem bieži vien trūkst stimulu strādāt vairāk pabalstu zaudēšanas un augstāku nodokļu dēļ. Lai gan darba laika palielināšana var būt lietderīga, tai vajadzētu būt brīvprātīgai.

4.4. **Darba tirgus potenciāla izmantošana.** Eiropas Komisijas rīcības plānā izklāstīti pasākumi, kas jāīsteno gan ES, gan dalībvalstu līmenī kopā ar sociālajiem partneriem. Iekļaujošs darba tirgus maksimāli izmanto sabiedrības potenciālu, aktīvi iesaistot pilsoniskās sabiedrības organizācijas un sniedzot mērķtiecīgu atbalstu neaizsargātām grupām, piemēram, aprūpētājiem, cilvēkiem ar invaliditāti, ilgtermiņa bezdarbniekiem, vecāka gadagājuma bezdarbniekiem, sievietēm, kas atgriežas darbā, jauniešiem, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (*NEET*) u. c. Piemēram, Austrija ir veiksmīgi integrējusi ilgtermiņa un vecāka gadagājuma bezdarbniekus darba tirgū, maksājot uzņēmumiem pagaidu subsīdijas. Tomēr citās valstīs subsīdijas uzņēmumiem ir radījušas tikai pagaidu darbvietas ilgtermiņa bezdarbniekiem, un tās ir saistītas ar subsīdiju ilgumu, nevis rada stabilas darbvietas. Tāpēc subsīdijas būtu jāsaista ar konkrētiem nosacījumiem.

4.5. **Panākt, lai darbs atmaksātos, radot kvalitatīvas, labi apmaksātas un produktīvas darbavietas**. Darbam vajadzētu būt finansiāli pievilcīgākam nekā palikšanai ārpus darba tirgus. Tas nozīmē pienācīgas algas kvalitatīvās darbvietās, kur tiek regulāri veiktas sociālā nodrošinājuma iemaksas, un būtisku atšķirību starp neto algām, no vienas puses ([14]), un bezdarbnieka pabalstiem un minimālajiem ienākumiem, no otras puses. Nodokļu īpatsvars attiecībā pret darbaspēka ienākumiem būtu jāanalizē atbilstoši situācijai valstī, vienlaikus nodrošinot visiem strādājošajiem pienācīgu dzīves līmeni. Lai izvairītos no nabadzības slazdiem, darbaspēka nodokļiem vajadzētu būt taisnīgiem un samazinātiem, it īpaši attiecībā uz darba ņēmējiem ar zemākiem ienākumiem, jo viņu algas bieži vien "konkurē" ar sociālajiem pabalstiem.

([11]) https://cor.europa.eu/lv/our-work/opinions/cdr-1173-2024.

([12]) ***Saskaņā ar Eurostat datiem tās bija 36,2 stundas nedēļā 2011. gadā un 35,1 stunda 2023. gadā. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_ewhan2/default/table?lang=en***.

([13]) Eurostat Labour Force survey + Cedefop veiktā prasmju apzināšana "Nebrīvprātīga nepilna laika nodarbinātība", pamatojoties uz Eurostat LFS.

([14]) Direktīvas 2022/2041 par adekvātām minimālajām algām īstenošana.

Nodokļu pasākumiem būtu arī jānodrošina, ka nepilna laika darbs ir izvēle, lai izvairītos no tā, ka cilvēki, galvenokārt sievietes, nokļūst nepilna laika darba slazdā. Lai garantētu pienācīgas sociālā atbalsta sistēmas, kas ļauj cilvēkiem dzīvot cilvēka cienīgu dzīvi, jebkurām reformām ir arī jānodrošina stabila sociālā nodrošinājuma sistēmu finansēšanas bāze. Darba ņēmēji, kas pēc pensionēšanās turpina strādāt vai nu pilnu vai nepilnu darba laiku, būtu finansiāli jāmudina to darīt, izmantojot iespēju kombinēt daļējus pensijas maksājumus ar nodarbinātību vai iespēju pastāvīgi uzkrāt jaunas pensijas tiesības.

4.6. **Darba apstākļu** uzlabošana palīdz saglabāt strādājošos konkrētā nozarē vai piesaista darba ņēmējus šai nozarei. Tomēr tai ir tikai ierobežota ietekme uz vispārējo darbaspēka piedāvājumu, jo šādi uzlabojumi nozīmē tikai to, ka cilvēki maina nozares vai darbvietas, un ne vienmēr tiek piesaistīti jauni darba ņēmēji. Tomēr veselības aizsardzības un drošības uzlabošana darba vietā un pārejas no vienas darbavietas uz citu veicināšana, lai saglabātu darba ņēmēju veselību, varētu uzlabot darba drošību un ilgtspēju darba ņēmēju dzīves laikā, samazināt priekšlaicīgas darba tirgus pamešanas rādītājus un ilgāk noturēt darbiniekus darbā. EESK norāda, ka ir svarīgi pareizi īstenot un izpildīt Eiropas sociālo tiesību aktu kopumu. Būtiska nozīme ir sociālajiem partneriem, un Eiropas pamatnolīgums starp sociālajiem partneriem par aktīvām vecumdienām, kā arī paaudžu pieeja nodrošina labu sistēmu darba vietu pielāgošanai, lai ievērojami uzlabotu visu vecumu darba ņēmēju spēju palikt darba tirgū.

4.7. **Pensijas**. Ņemot vērā iedzīvotāju novecošanu un iedzīvotāju skaita samazināšanos, ir dažādas iespējas finansēt valsts pensiju sistēmas: piemēram, palielināt iemaksas ([15]), samazināt pabalstus un pagarināt aktīvu darba dzīvi. Pirmā iespēja nav ilgtspējīga, otrā — nav vēlama. Pozitīvi ir tas, ka palielinās ne tikai paredzamais mūža ilgums, bet lielākajā daļā reģionu (lai gan ne visos) arī paredzamais veselīga mūža ilgums. Lai dotu iespēju pavadīt vairāk veselīgu gadu nodarbinātībā, darba vide būtu jāpielāgo gados vecāku darba ņēmēju vajadzībām un jāīsteno mūžilga cikla pieeja attiecībā uz veselību un drošību. Tā kā saskaņā ar ES līgumiem dalībvalstis saglabā kompetenci noteikt un izstrādāt pensiju sistēmas, Eiropas Savienībā ir dažādi ceļi. Vairākas dalībvalstis likumā noteikto pensionēšanās vecumu saista ar izmaiņām paredzamajā mūža ilgumā. Citas veic pasākumus, lai faktisko vidējo pensionēšanās vecumu tuvinātu likumā noteiktajam vai maksimāli palielinātu neizmantoto darba tirgus potenciālu (piemēram, *NEET*, ilgtermiņa bezdarbniekus), lai sekmētu pensiju sistēmu ilgtspēju. Tomēr līdz šim pensiju reformas ir ieviesušas tikai deviņas dalībvalstis; vēl sešas to plāno paveikt līdz 2050. gadam.

4.8. Ņemot vērā konkrēto situāciju valstīs, pensionēšanās vecuma sasaiste ar paredzamā mūža ilguma izmaiņām varētu veicināt ilgāku un produktīvāku nodarbinātību, vienlaikus palīdzot stabilizēt pensiju sistēmas un tādējādi veicinot taisnīgumu starp paaudzēm. Tomēr jebkāds pensionēšanās vecuma paaugstinājums ir jāievieš ilgtermiņa perspektīvā, pakāpeniski, nemazinot uzticēšanos sociālās aizsardzības sistēmām, un šāds paaugstinājums nebūtu iespējams darbā, kas ir fiziski un psiholoģiski ļoti smags. Priekšnosacījums jebkādai aktīva darba mūža pagarināšanas stratēģijai ir vairāk veselīgu dzīves gadu, kam ir nepieciešama profilakse, tostarp darba organizācija, kas pielāgota novecojoša darbaspēka vajadzībām, veselības veicināšana darbavietā, kā arī atbilstošs individuālais dzīvesveids, un šo visu aspektu pamatā ir labi funkcionējoša veselības un sociālās aprūpes sistēma. Tā jāpapildina ar pasākumiem, kas atbalsta vecāka gadagājuma cilvēkus, lai viņi varētu būt nodarbināmi un veselīgi: viņu prasmes būtu jāatjaunina un darba vietā nedrīkst pieļaut diskrimināciju vecuma dēļ.

4.9. Darba mūža pagarināšana pēc likumā noteiktā pensionēšanās vecuma var sniegt šādas priekšrocības: cilvēki nopelna lielākus ienākumus un pensijas, uzņēmumi saglabā pieredzējušus darbiniekus un tiek likvidēts spiediens uz pensiju sistēmām. Rīcībpolitikas, kas mudina pieņemt lēmumu strādāt ilgāk, vienlaikus nodrošinot efektīvu aktīva darba tirgus politiku, lai veicinātu jauniešu nodarbinātību, varētu stiprināt paaudžu solidaritāti.

([15]) Ziņojums par novecošanu liecina: lai saglabātu augstu sociālā nodrošinājuma un it īpaši pensiju līmeni, individuālās iemaksas būtu ievērojami jāpalielina. 2024. gada ziņojums par novecošanu.

4.10. **Aprūpe** ([16]). Garāks paredzamais mūža ilgums palielina to cilvēku skaitu, kuriem nepieciešama aprūpe. Tāpēc aprūpe ir jāuzlabo, attīstot formālus aprūpes pakalpojumus, kas atbalsta to personu autonomiju, kurām nepieciešama aprūpe. Visi cilvēki, kuriem nepieciešama aprūpe, ir jāatbalsta, lai viņi paliktu neatkarīgi, un viņi ir jāiekļauj kopienā atbilstoši viņu izvēlei. Ir jāatbalsta ģimenes aprūpētāji, it īpaši, ja viņi joprojām strādā. Tā kā lielākā daļa aprūpes pienākumu joprojām gulstas uz sievietēm, ir jāatbalsta vienlīdzīgāks aprūpes pienākumu sadalījums starp vīriešiem un sievietēm un jānodrošina pietiekamas bērnu aprūpes iespējas. Pārskatītie Barselonas mērķi būtu regulāri jāuzrauga Eiropas pusgada ietvaros. No citiem atkarīgo personu aprūpes iestāžu jautājums ir izskatīts Eiropas Aprūpes stratēģijā un ieteikumā par piekļuvi kvalitatīvai ilgtermiņa aprūpei. Tomēr pietiekamas publiskās investīcijas aprūpē (infrastruktūrā, darbaspēkā u. c.) ir būtiskas, lai sasniegtu tās mērķus. EESK ir aicinājusi ieviest Eiropas Aprūpes garantiju, lai visiem ES iedzīvotājiem nodrošinātu piekļuvi cenas ziņā pieejamiem un kvalitatīviem veselības un cita veida aprūpes pakalpojumiem mūža garumā. (SOC/741).

4.11. **Migrācija un integrācija.** Kvalificētu trešo valstu valstspiederīgo imigrācija ir viens no pasākumiem, ar ko mazināt prasmju trūkumu un kas var radīt abpusēji izdevīgas situācijas gan nosūtītājvalstīm, gan uzņemošajām valstīm, ar noteikumu, ka ir izpildīti pareizie nosacījumi. ES Zilās kartes direktīva ir svarīgs solis ceļā uz ārvalstu talantu piesaistīšanu. Tomēr Eiropai pašreizējā globālajā cīņā par talantu piesaisti ir jādara vairāk. Ir jāatvieglo kvalificēta darbaspēka imigrācija un darba piedāvājumu piemeklēšana darba ņēmējiem. Šajā ziņā būtiska loma būs ES Talantu fondam ([17]).

4.12. Ar integrācijas pasākumiem ārvalstu talanti būtu jāmudina palikt. Turklāt ir jāanalizē un jānovērš iemesli emigrācijai **no** ES, it īpaši uz ASV.

4.13. Integrācijā un piekļuvē darba tirgum bēgļi un citas pārvietotās personas saskaras ar daudziem šķēršļiem. Tie var būt saistīti ar šādiem faktoriem: pamatkvalifikāciju un valodu prasmju trūkums; grūtības panākt kvalifikāciju atzīšanu; nenoteikts juridiskais un vai pagaidu imigrācijas statuss, diskriminācija piekļuvē darba tirgum un pakalpojumiem, piemēram, izmitināšanai, un dažu migrantu nepietiekami centieni integrēties. Visi minētie faktori var veicināt sociālās integrācijas trūkumu.

4.14. **Darba ņēmēju brīva pārvietošanās** var labāk sekmēt darbaspēka atbilstību brīvajām darbvietām visā ES un tādējādi palīdzēt samazināt bezdarbu. Tomēr tās ietekme valsts, reģionālā un vietējā līmenī varētu būt negatīva, piemēram, izraisot intelektuālā darbaspēka emigrāciju, it īpaši no centrālās Austrumeiropas un no nomaļiem reģioniem, tostarp salām. Šīm jomām ir vajadzīga īpaša uzmanība un ieguldījumi no **strukturālajiem un investīciju fondiem, lai atbalstītu jau izveidotus uzņēmumus un veicinātu jaunu uzņēmumu dibināšanu, radot kvalitatīvas darbvietas un sniedzot pakalpojumus,** lai darbaspēks varētu palikt reģionā. Iespēja strādāt no mājām stiprina perifērus un strukturāli vājus reģionus kā dzīves un darba vietas. Lai Eiropas Savienībā novērstu intelektuālā darbaspēka emigrāciju, svarīga ir augšupēja ekonomiskā un sociālā konverģence.

([16]) EESK atzinumi par aprūpi.
EESK atzinums "Aprūpētāji" (vēl nav publicēts *Oficiālajā Vēstnesī*).
Eiropas Aprūpes stratēģija (OV C 140, 21.4.2023., 39. lpp.).
To ģimenes locekļu loma, kuri aprūpē cilvēkus ar invaliditāti un vecus cilvēkus (OV C 75, 28.2.2023., 75. lpp.).
Veselības nozares darbinieku un veselības aprūpes stratēģija Eiropas nākotnei (OV C 486, 21.12.2022., 37. lpp.).

([17]) Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums – Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai par prasmju un talantu mobilitāti (COM(2023) 715 final) – Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko izveido ES talantu fondu (COM(2023) 716 final - 2023/0404 (COD)) – Priekšlikums Padomes ieteikumam Eiropa kustībā – mācību mobilitātes iespējas visiem (COM(2023) 719 final) – Komisijas ieteikums par trešo valstu piederīgo kvalifikācijas atzīšanu (C(2023) 7700 final) (OV C, C/2024/4067, 12.7.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4067/oj).

4.15. Ņemot vērā iepriekšminēto, **demogrāfijas apsvērumi būtu jāiekļauj** visos attiecīgajos politikas priekšlikumos un ietekmes novērtējumos. Šajā nolūkā ir vajadzīgs vairāk pētījumu un statistikas, un būtu jāizplata zināšanas par demogrāfiju ES līmenī. Lai to panāktu, EESK ierosina izveidot **Eiropas Demogrāfijas aģentūru**, lai nodrošinātu pētniecību un statistiku šajā jomā, vienlaikus nodrošinot sadarbību ar esošajām aģentūrām, piemēram, *Cedefop* un *Eurofound*, un pietiekamu finansējumu tām. EESK arī iesaka Eiropas demogrāfijas komisāru atbalstīt ar atbilstošu struktūrvienību Eiropas Komisijā.

Briselē, 2024. gada 18. septembrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Oliver RÖPKE